

رویکرد جهانی شدن آموزش و پرورش

مقدمه

در طول تاریخ زندگی انسان، ایجاد و شکوفایی تمدن‌های بشری براساس نیاز طبیعی جوامع در حال رشد بوده و افول و اضمحلال آن‌ها نیز معمولاً تابع ضرورت همان رشد و تکامل بوده است. در دنیای امروز، عقیده بر این است که باید تفکر جهانی داشت و به صورت محلی، این تفکرات جهانی را پیاده کرد. این امر به معنای بومی‌سازی تفکرات و اندیشه‌های جهانی است. جهانی شدن، همانند بسیاری از پدیده‌های جهان شمول، در اغلب حوزه‌ها مورد توجه قرار گرفته است. یکی از حیطه‌هایی که جهانی شدن در آن به سرعت در حال پیاده شدن است، یادگیری و به‌طور اخص، آموزش و پرورش است. مقاله‌ی حاضر در نظر دارد به بررسی پدیده‌ی جهانی شدن در عرصه‌ی آموزش و پرورش، به‌خصوص در عصر اطلاعات بپردازد.

اهمیت یادگیری

تکامل بخشد. بدون یادگیری، جامعه‌ی بشری، تمدن خود را از دست خواهد داد [شعاری‌نژاد، ۱۳۴۹]. یادگیری، اساس زندگی فردی و تشکیل‌دهنده‌ی زندگی اجتماعی است. بنابراین به نظر می‌رسد یادگیری فرایندی است که به صورت هدفمند، سبب ایجاد تغییر در رفتار انسان می‌شود. پس از یادگیری، یادگیرنده قادر به انجام کاری است که تا پیش از آن توانایی انجامش را نداشت. یادگیری به معنای کسب اطلاعات و اندیشه‌های تازه است. عادت‌های مختلف، مهارت‌های متنوع، راه‌های گوناگون حل مسائل، مطالعه‌ی یک کتاب، گوش دادن به یک سخنرانی، فکر کردن درباره‌ی یک مطلب و غیره، تجربیاتی محسوب می‌شوند

یکی از اساسی‌ترین نیازهای بشر، دسترسی به اطلاعات است. تا زمانی که اطلاعات وجود نداشته باشند، تأمین هیچ یک از نیازهای بشر، میسر نیست. بشر امروز بیش از گذشته، خود را نیازمند داشتن اطلاعات و برقراری ارتباط با جوامع دیگر برای کسب اطلاعات می‌داند. زندگی انسان به یادگیری وابسته است؛ چرا که برای هر لحظه از زندگی، رفتار خاصی لازم است و بدون آن، پیشرفت و ادامه‌ی حیات ممکن نخواهد بود. یادگیری از عوامل بسیار مؤثر و ضروری در رشد و تکامل زندگی است. توانایی یادگیری به فرد امکان می‌دهد، رفتار پیشین خود را تغییر دهد یا

جهانی‌شدن و آموزش و پرورش

از تأثیر جهانی‌سازی بر حوزه‌های موضوعی و تخصصی در رشته‌های متفاوت به تناوب سخن رفته است. یکی از حوزه‌هایی که بحث جهانی‌شدن در آن بسیار مهم و در عین حال حساس محسوب می‌شود، آموزش و پرورش است.

سیر تحولات طبیعی و ناگزیر سیاسی، اجتماعی و خصوصاً فناورانه در سطح جهان که از سال‌ها پیش به وقوع پیوسته، فضای جدیدی را بین ملل پدید آورده که به هرچه نزدیک‌تر شدن ملت‌ها و به تبع آن، دولت‌ها منجر شده است. آثار و نتایج سلسله حوادث خارج از اراده‌ی دولت‌های بعد از جنگ دوم جهانی، باعث توجه ویژه‌ی دنیا به فقر عمومی، محیط زیست در سطح جهانی، مهاجرت و... مخصوصاً از سوی اندیشمندان و سیاست‌مداران شده است. از سوی دیگر، رشد سریع فناوری اطلاعات رسانی و شکل‌گیری جهان مجازی و تأثیرات شگرف آن، مرزهای سنتی را درنور دیده است و می‌رود تا دنیای جدیدی را رقم بزند. ماحصل این اتفاقات، تدبیر و مدیریتی را باعث شده که فرادولتی است. این تدبیر جهانی خواه یا ناخواه، تبعات خود را بر ملت‌ها و دولت‌ها تحمیل می‌کند و سرانجام آن شکل‌گیری تمدنی واحد و جهانی است.

جهانی‌شدن به عنوان یک فرایند در ابعاد اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و فناورانه، در زندگی امروز بشری تأثیر بسزایی گذاشته و آن را تحت‌الشعاع خود قرار داده است. آموزش و پرورش نیز در این جریان بی‌تأثیر نبوده و ضمن تأثیر بر آن از طریق تربیت و آموزش شهروندان جهانی با ویژگی‌ها و خصلت‌های عام، خود نیز متأثر از این پدیده بوده است. به طوری که امروزه به جرئت می‌توان گفت که آموزش صرفاً به روش سنتی و بدون توجه به فناوری‌های آموزشی، امری بس دشوار خواهد بود. در مجموع، رابطه‌ی جهانی‌شدن با آموزش و پرورش را می‌توان در موضوعاتی به این شرح بیان و بررسی کرد: ۱. آموزش در جامعه‌ی بشری؛ ۲. جهانی‌شدن و یاددهی؛

القای نوعی اراده و اختیار مورد نظر است و می‌خواهد این پیام را به خواننده منتقل کند که جهانی‌شدن، القای نوعی اراده و اختیار مورد نظر است و می‌خواهد این پیام را به خواننده منتقل کند که جهانی‌شدن

که ممکن است به یادگیری بینجامد [هیلگارد، ۱۳۷۱]. بنابراین، بشر به قصد یادگیری به کسب اطلاعات می‌پردازد؛ زیرا به واسطه‌ی کسب اطلاعات است که میزان آگاهی وی افزایش می‌یابد و نکاتی را می‌آموزد که قبلاً از آن‌ها آگاهی نداشت.

جهانی‌شدن: پیشینه و تعاریف

موضوعی که اخیراً توجه بسیاری از اندیشمندان و صاحب‌نظران را به خود جلب کرده، موضوعی است که به نام «جهانی‌شدن»، کلمات Internationalism، Universalism، Globalism و Universalization (بین‌المللی‌شدن)، همگی با کلمه‌ی Globalization هم‌خانواده هستند و نویسندگان بسیاری، بسته به معنای ذهنی مورد استفاده، معمولاً از این عبارات معادل، به جای Globalization استفاده می‌کنند. ذکر این نکته نیز ضروری است که بسیاری بر این عقیده‌اند، در زبان فارسی استفاده از اصطلاحات «کروی‌شدن» و «سیاره‌ای‌شدن» به جای جهانی‌شدن، به هیچ وجه نمی‌تواند مبین مفهوم Globalization باشد.

واژه‌ی GLOBALIZATION را گاهی به «جهانی‌شدن» و زمانی به «جهانی‌سازی» ترجمه می‌کنند. با نگرشی سطحی ممکن است این دو اصطلاح مترادف به نظر آیند، اما این دو ترجمه به لحاظ بار معنایی و واقعیت کاربردی و ابزاری که منعکس می‌کنند، با هم تفاوت دارند. در برگردان اول، یعنی جهانی‌شدن، القای نوعی اراده و اختیار مورد نظر است و می‌خواهد این پیام را به خواننده منتقل کند که جهانی‌شدن، القای نوعی اراده و اختیار مورد نظر است و می‌خواهد این پیام را به خواننده منتقل کند که جهانی‌شدن، واقعیتی است ملموس و ضرورتی است گریزناپذیر که هر جامعه اگر خواهان رفاه شهروندانش باشد، چاره ندارد جز این که خود را با این جریان نیرومند، ضروری و مفید به حال کشورها و به حال جامعه‌ی بشری، سازگار کند و با طیب خاطر و اراده‌ی آزاد، به مقتضیات آن گردن نهد.

در روی دیگر سکه، جهانی‌سازی، سعی بر این است که به واقعیت دیگری اشاره شود؛ این که جهانی‌سازی طرحی است که توسط کشورهای ثروتمند و قدرتمند دنیا و در رأس آن‌ها آمریکا، تدوین شده و منظور از آن، ادامه‌ی سلطه اقتصادی، سیاسی و نظامی بر دیگر کشورهای عالم است. آمریکا از مدت‌ها قبل از فروپاشی شوروی، سودای رهبری دنیا و دست‌یابی بیشتر به منابع کشورهای دیگر، به‌ویژه کشورهای جهان سوم را در سر داشته است.

آموزش جهانی، با تأکید بر یادگیری به عنوان
جریانی خود هدایتی، و نیز احترام به تجربیات
و دیدگاه‌های شخصی دانش‌آموزان در
کلاس. اساس یادگیری مادام‌العمر را پایه‌ریزی
می‌کند

گروه‌های کاری، یادگیری مشارکتی، تقویت اتکا به نفس، تنوع
یادگیری و ایجاد محیطی توأم با بازی و سرگرمی در کلاس، باعث
تشویق دانش‌آموزان، تقویت انگیزه‌ی آنان و در نهایت، حصول
نتایج بهینه در یادگیری‌های شناختی و تأثیرگذار به لحاظ اجتماعی
خواهد شد. آموزش جهانی بر استدلال تنش میان دو مقوله‌ی
امنیت (آسایش) و مبارزه (چالش) استوار است. نظام آموزش جهانی
ابزار مناسبی برای پرورش شخصیت، نبوغ و توانایی‌های ذهنی و
جسمانی کودکان و رعایت حق کودک در مشارکت فعالانه در بازی
و فعالیت‌های تفریحی است.

۲. نظام جهانی ارائه‌کننده‌ی الگوها، چارچوب‌ها، دستورها و
راهکارهای لازم برای تجدیدنظر و اصلاح برنامه‌ی تحصیلی در
سطوح و دوره‌های متفاوت است. یکی از شیوه‌های موفق این برنامه،
تلفیق برنامه‌ی درس محور مرسوم با موضوعات نظام جهانی (از قبیل
محیط زیست، برابری، بهداشت، صلح و حقوق بشر) است.

۳. گوناگونی تدریس و یادگیری در شیوه‌ی آموزش جهانی،
وسیله‌ی مهمی برای پیشبرد اصل برابری فرصت‌های یادگیری است.
طبق نظریه‌ی شیوه‌ی یادگیری، هر یک از دانش‌آموزان روش یادگیری
خاصی را ترجیح می‌دهد. به عبارت دیگر، هر شیوه‌ی یادگیری برای
بعضی آسان و مطلوب، برای بسیاری به نسبت رضایت‌بخش و برای
بقیه نامطلوب است. مشکل اساسی روش تدریس سنتی آن است
که برای عده‌ای مثر و مثر و برای عده‌ای مخرب است. در صورت
کاربرد مستمر، بی‌حساب و بکوناخت روش‌های سنتی انتقالی، عده‌ی
بسیاری فرصت پیشرفت در یادگیری را نخواهند یافت.

حال چنان‌چه روش‌های تدریس و یادگیری فاقد تنوع کافی
باشند، هرگز فرصت تحقق آرمان آموزش برای همه میسر نخواهد
شد. در یک شیوه‌ی تک روشی که ویژگی‌ها، علایق، قابلیت‌ها و
نیازهای منحصر به فرد افراد را در نظر نگیرد، تحقق اصل بهره‌مندی
هر کودک از تعلیم و تربیت مخدوش خواهد شد. این مهم‌ترین علت
کاربرد روش‌های یادگیری گوناگون و متنوع از سوی مجریان و
مربیان آموزش جهانی به شمار می‌رود.

۴. نظام آموزش جهانی به طور مستقیم و غیرمستقیم، موضوع
پایین بودن کیفیت تدریس را که با دست کم گرفتن استعداد
دانش‌آموز و راندمان وی همراه است، مطرح می‌کند. آموزش جهانی
از طریق ارائه‌ی برنامه‌های توسعه‌ی حرفه‌ای، امکان آشنایی معلمان
با شیوه‌های یادگیری تعاملی و تجربی را فراهم می‌سازد (نخست
معلمان در مقام شرکت‌کننده در دوره‌های آموزشی و بعد در مقام
مجری و اشاعه‌دهنده). معلمان شرکت‌کننده در این طرح به کسب
آگاهی در زمینه‌های زیر دست می‌یابند:

● استنباط تازه‌ای از نقش خویش؛

۳. جهانی‌شدن و یادگیری؛ ۴. تحولات جهانی در آموزش و پرورش
سایر کشورها.

در مجموع براساس یافته‌های تحقیق، اغلب کشورهای پیشرفته
خصوصاً انگلیس، ژاپن و آمریکا که در این تحقیق به‌طور خاص مورد
بررسی قرار گرفته‌اند، جهانی‌شدن را نه به عنوان یک تهدید، بلکه به
عنوان یک فرصت می‌دانند. زیرا همان‌طور که تاریخ نشان می‌دهد،
آن‌ها خود در فرایند تاریخی سرآمد و پیشرو تغییرات جهانی بوده و
هستند؛ تغییراتی که از لحاظ فکری در دوره‌ی رنسانس آغاز شده و
پس از انقلاب صنعتی شدت یافته و در دوره‌های اخیر به اوج خود
رسیده است. این تغییرات به اصلاح و نوآوری و پیشرفت این کشورها
در زمینه‌های اقتصادی، فنی، سیاسی، اجتماعی، فرهنگی و به‌خصوص
آموزشی منجر شده است. آن‌ها همواره سعی کرده‌اند طی نشست‌های
بین‌المللی، با اتخاذ سیاست‌های جهانی به هم‌گرایی واحدی در
زمینه‌های سیاسی، اقتصادی و فرهنگی نائل شوند و برحسب آن، سایر
کشورها را نیز با خود همراه سازند [صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۴].

امروزه آموزش و پرورش در جهان به حدی دگرگون شده که
دیگر آموزش‌های تک‌بعدی و معلم محور در دوره‌ی کتاب و عصر
چاپ، چندان کاربردی در دنیای مدرن امروز ندارد و این قاعده شاید
طبق نظر مانوئل کاستلز، به دلیل جبر فناوری باشد. عصر حاضر،
عصر بهره‌گیری از اطلاعات و فناوری اطلاعات در جهت یادگیری
و آموزش است. جهان شدن، این امکان را برای ملل و جوامع
فراهم آورده است که ارتباطات و حریم روابط آن، قابلیت تعریف
مجدد بیابند. به این ترتیب، آموزش و پرورش به عنوان یک حوزه‌ی
بسیار حساس که با تربیت نسلی از جامعه سروکار دارد، می‌تواند به
بازتعریف اجزا و کارکرد خود بپردازد.

ویژگی‌های آموزش نظام آموزش جهانی، به عنوان وسیله‌ای
برای ارائه‌ی دیدگاه گسترده‌ی آموزش پایه، عبارت‌اند از:

۱. آموزش جهانی، راهکارهای آزمایش شده‌ای را برای بهبود
محیط یادگیری و غنی‌سازی یادگیری مطرح می‌کند. از این‌رو، از
ابزارهای یادگیری استفاده‌ی بهینه می‌شود و اهداف علمی، مهارتی،
فرتاری و ارزشی به‌طور مؤثرتری شناخته می‌شوند. تأکید بر تشکیل

● شناخت استعداد‌های بالقوه‌ی دانش‌آموزان و ارزیابی دقیق آمادگی آنان برای یادگیری و مسئولیت‌پذیری؛

● شناخت یادگیری به عنوان فرایندی انگیزشی و لذت‌بخش؛

● ایمان راسخ به اهمیت حرفه‌ی خویش.

۵. شیوه‌های یادگیری مورد نظر نظام آموزش جهانی گسترده، و هدف آن، اشاعه‌ی یادگیری مستمر مادام‌العمر است. دانش‌آموز باید چگونه یادگرفتن را بیاموزد، آموزش جهانی، با تأکید بر یادگیری به عنوان جریانی خود‌هدایتی، و نیز احترام به تجربیات و دیدگاه‌های شخصی دانش‌آموزان در کلاس، اساس یادگیری مادام‌العمر را پایه‌ریزی می‌کند [اسماعیلی، ۱۳۸۴].

۶. آموزش جهانی با ترویج دگرگونی، آموزشی فراتر از مرز کلاس و چارچوب برنامه‌ی تحصیلی ارائه می‌دهد. اصلاح و غنی‌سازی نظام آموزش پایه، صرفاً در کلاس تحقق نمی‌یابد، بلکه در کل مدرسه و جامعه نیز دیده می‌شود. این امر که والدین غالباً ارزش آموزش کودکان خود را درک نمی‌کنند، شاید بدین دلیل باشد که تجربه‌های دوران تحصیل خودشان، چندان رضایت‌بخش نبوده است. آموزش جهانی، در ارتباط با فرایندهای دگرگونی کامل مدارس، تقویت مشارکت‌های همه‌جانبه در نظام آموزشی و مشارکت میان جامعه و مدرسه، تجربیات و تخصص‌های قابل ملاحظه‌ای اندوخته است.

۷. نحوه‌ی ارزیابی فرایندهای تغییر، در قالب نظام آموزش جهانی تدوین شده است. این موضوع با توجه به تأکید بر لزوم ارزیابی عملکرد هر یک از دانش‌آموزان، اثربخشی ارائه‌ی آموزش پایه و برآوردن نیازهای پایه، دارای اهمیت است.

ابزارهای کاربردی مربیان آموزش جهانی برای ارزیابی، ماهیت کیفی دارد، ولی از شیوه‌های کمی نیز استفاده می‌شود. در طول اجرای پروژه‌ی آموزش جهانی، دامنه‌ی متنوعی از ابزارهای بازخورد و ارزیابی به کار گرفته شده است.

نتیجه‌گیری

در دنیای امروز، زمان با هزینه برابری می‌کند و هرچه زمان بیشتر صرف شود، گویی زمان است که مصرف شده است. حال این مصرف زمان می‌تواند مثبت و دارای بازدهی مفید باشد، و یا اتلاف هزینه را دربرداشته است. در هر صورت باید در نظر داشت، جهانی شدن که در مقابل جامعه‌ی جهانی قرار دارد، این فرصت را برای همگان فراهم کرده است که بتوانند در این عرصه خودنمایی کنند. باید در نظر داشت که در حیطه‌ی بومی‌سازی تفکرات جهانی و هم‌پای جهان رشد کردن، هم فرصت‌هایی وجود دارد و هم تهدیدهایی. باید تمامی ابزارها و امکانات لازم را در این راه دشوار به خدمت گرفت و از آن‌ها در جهت هم‌گامی با نظام جهانی، نه در معنای زیر بار آن رفتن، بلکه

بومی‌سازی تفکرات جهانی، سود جست. مهم‌ترین تغییر و دگرگونی در فرایند جهانی‌شدن، وظیفه‌ی معلمان است و به تنوع محمل‌های اطلاعاتی مربوط می‌شود. به علاوه انتظار می‌رود، ابزارهای ارتباطی فراتر از کتاب‌های درسی باشند.

باید در نظر داشت که در فرایند جهانی‌سازی، ممکن است همراه تغییر جهان‌بینی‌ها، فرهنگ‌ها و اعتقادات گوناگون انسان، اهداف آموزش و پرورش نیز تغییر کند. باید مراقب بود که در این راه به ارزش‌ها و فرهنگ اصیل جامعه لطمه وارد نشود. پذیرش جهانی‌سازی به خصوص در عرصه‌ی آموزش، مستلزم حضور فعال و مشارکت مبتنی بر منافع و مصالح ملی است. با بهره‌گیری از اندیشه‌ی جمعی و پای‌بندی همگانی به پاس‌داری از منابع جامعه، موجبات این مشارکت باید به گونه‌ای فراهم آید که از شتاب‌زدگی‌های غیرقابل توجیه و اقدامات غیرکارشناسانه پرهیز شود و قابلیت‌ها نیز از قوه به فعل درآیند.

شناسایی و سنجش، باید ظرفیت‌های جامعه و به‌خصوص بخش آموزش و پرورش را برای پذیرش جهانی‌سازی و بومی‌کردن تفکرات جهانی در راستای توسعه‌ی پایدار شناسایی کند. باید زیرساخت‌های مناسب فرهنگی، اجتماعی و حتی اقتصادی مورد نیاز این کار را در جامعه تدارک دید. معلمان باید استفاده از فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی را به عنوان ابزار دست‌رسی به اطلاعات و آموزش در حوزه‌ی آموزش و پرورش، با در نظر گرفتن جنبه‌های مخصوص آموزشی، در اولویت قرار دهند. در این راه باید به تعیین راهبردهای کلان پرداخت و به مدیریت تغییر توجه داشت. باید در نظر گرفت، تغییر فرایندی است که صورت خواهد گرفت و پیش از آن که مجبور شویم به تغییر تن دهیم، خود را با شرایط سازگار و تغییرات را نهادینه و بومی‌سازی کنیم. باید از ابزارهای نوین آموزشی و ارتباطی در مسیر توسعه‌ی پایدار بهره جست. زیرا توسعه، بر مبنای دانش‌مداری و دانایی‌محوری، محقق می‌شود.

منابع

۱. اسماعیلی، غلامرضا (۱۳۸۴). «جهانی‌شدن یا جهانی‌سازی؟» تدبیر. سال شانزدهم، شماره‌ی ۱۵۵. قابل دست‌رس در: <http://www.imi.ir/tadbir/tadbir-155/article-1557/asp>
۲. شعاری‌نژاد، علی‌اکبر. روان‌شناسی یادگیری: کاربرد روان‌شناسی در تربیت. کتاب‌فروشی تربیت، تهران، ۱۳۴۹.
۳. شعبانی، احمد (۱۳۸۴). «جهانی‌شدن و دنیای اطلاعات». علوم اطلاع‌رسانی، دوره‌ی ۲۰، بهار و تابستان.
۴. صیوری خسروشاهی، حبیب (۱۳۸۴). بررسی تأثیر جهانی‌شدن بر آموزش و پرورش. قابل دست‌رس در: <http://www.iranculture.org/dabirkhane/ravabet/viewpajohesh.php?id=82>
۵. هیلگارد، ارنست و باور، گوردن. نظریه‌های یادگیری. ترجمه‌ی محمدنقی برهنی. مرکز نشر دانشگاهی، تهران، ۱۳۷۱.